

Udgravning af jagtstation fra sen jægerstenalder ved Strømmen, Nørresundby

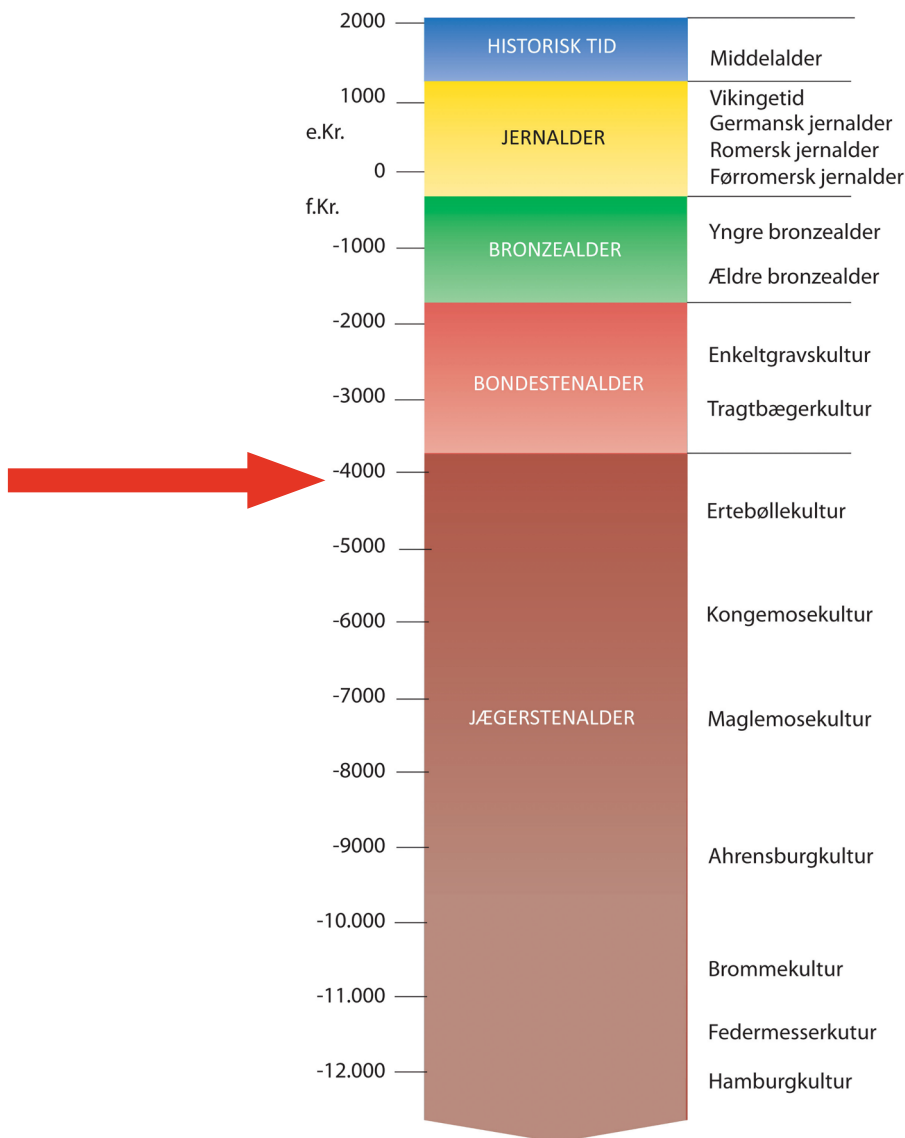
Museumsinspektør Karen Povlsen

Nordjyske
Museer
Vi giver historien liv

Indholdsfortegnelse

Indledning	3
Undersøgelsens baggrund	3
Lokalområdet i oldtiden	3
Undersøgelsens resultater	5
Sammenfatning og perspektivering	6
Hvis du vil vide mere	6

Figur 1. Solopgang over udgravningsfeltet en januarmorgen. For ikke at forsinke kontorbyggeriet, var det nødvendigt at udgrave stenalderpladsen hurtigt. Heldigvis var vintervejret mildt.

Indledning

I tiden for omkring 6.000 år siden var Aalborgområdet et øhav. Klimaet var nogle grader varmere end i dag, og vandstanden ca. 5 m højere. Øerne var beboede af små grupper af mennesker, der udnyttede de fiskerige farvande, drev jagt og samlede planter og nødder.

I forbindelse med opførelsen af en ny kontorbygning ved Strømmen i Nørresundby, udgravede Nordjyske Museer i januar 2020 en del af en jagtstation fra denne periode.

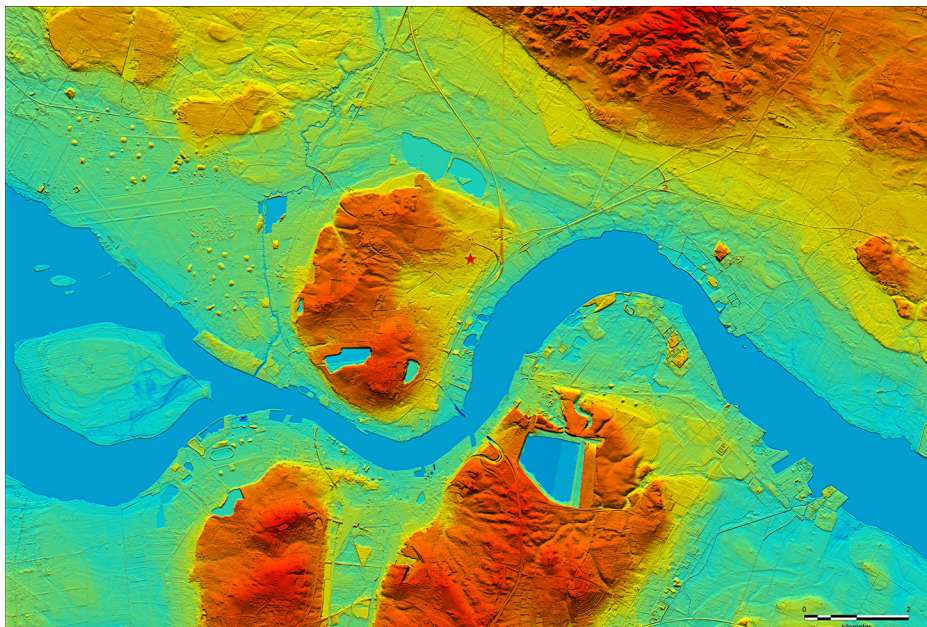
Undersøgelsens baggrund

I slutningen af 2019 blev museet gjort opmærksom på, at Kristensen Properties A/S planlagde opførelsen af en ny kontorbygning ved Strømmen. Da nærområdet er rigt på velbevarede fortidsminder, udførte museet en lille arkæologisk forundersøgelse på stedet. Her fandtes flint, der tydeligvis var bearbejdet af mennesker, hvilket viste, at der havde været en boplads på stedet i stenalderen. En udgravning var derfor nødvendig inden anlæggelsen af kontorbygningen.

Lokalområdet i oldtiden

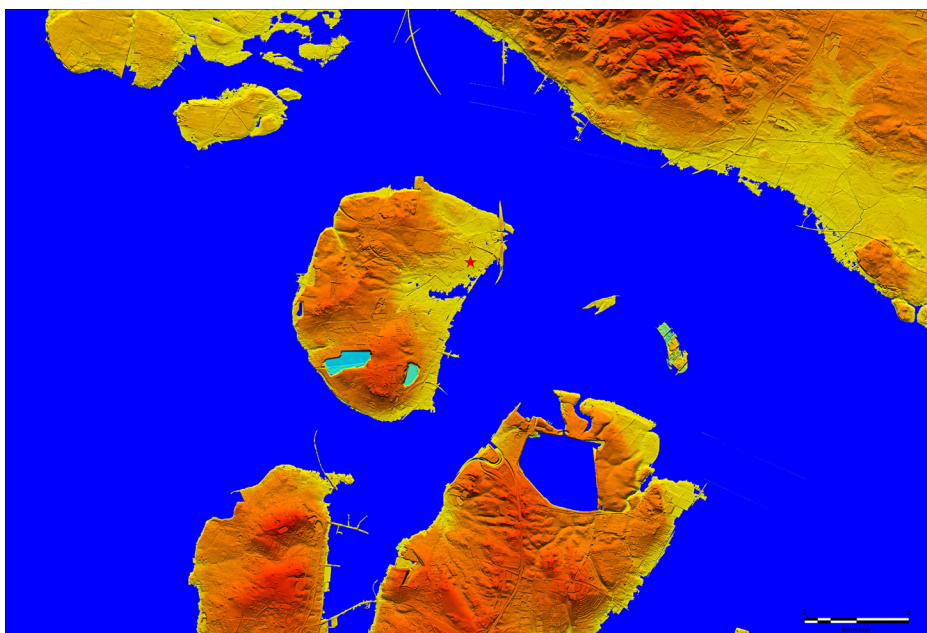
I bopladsens samtid stod vandet højere end i dag. Dette skyldes til dels den lidt højere temperatur, men primært kommer forskellen af, at landet efterfølgende har hævet sig. I Nordjylland er der til stadighed en landhævning i gang på få centimeter pr. hundrede år.

En digital højdemodel kan bruges til at få et billede af forholdene i stenalderen. På figur 2, næste side, ses sådan en model med udgravningen ved Strømmen vist med rød stjerne. Høje områder er røde, lave blå og grønne. Bakkerne i Aalborgområdet står således frem som røde partier, nogle steder med pletter af blå, hvor der er anlagt store kridtgrave.

Figur 2. Digital højdemodel af Aalborgområdet med udgravningen ved Strømmen vist med rød stjerne. Høje områder er røde, lave områder blå og grønne.
© Geodatastyrelsen.

Ud fra vores nuværende viden om vandstandsændringer i Limfjorden, var vandstanden i Aalborgområdet omkring 4.000 f.Kr. (stenalderpladsens samtid, hvor stenalderhavet stod på sit højeste) ca. 5,2 m højere end den er nu.

Figur 3. Digital højdemodel af Aalborgområdet med blå farve lagt på områder, der er lavere end 5,2 m. Det svarer til havets udbredelse i stenalderpladsens samtid, ud fra vores nuværende viden. Udgravningen ved Strømmen er vist med rød stjerne.
© Geodatastyrelsen og Peter Moe Astrup, Moesgård Museum.

På figur 3 er der lagt blå farve på alt, hvad der er mindre end 5,2 m over havniveau på den digitale højdemodel.

På figur 3 kan man se, at det, der nu er Aalborg centrum, stod under vand i stenalderen. Kun bakkekoldene stod som øer. Bopladsen ved Strømmen lå i lavt fladt terræn ca. 300 m fra kystlinjen.

Langs den gamle kystlinje kendes flere rester af bopladser, hvor man har udnyttet de rige ressourcer i havet. De højere temperaturer betød, at der fandtes dyreliv på disse breddegrader, som man nu skal længere mod syd for at finde, fx har der levet havskildpadder i de danske farvande. Man jagede stort set alle tilgængelige arter, bl.a. den nu uddøde gejrfugl, der mindede om en pingvin, og blev ca. 70 cm høj.

Undersøgelsens resultater

Ved udgravningen blev der fundet flintredskaber og affald fra fremstillingen af flintredskaber. Der er dels tale om såkaldte flækker – lange smalle afspaltninger af flintesten. Siderne af sådan en flække er meget skarpe, og en flække kan således bruges til at skære med. Derudover kan en flække bruges til at lave andre redskaber af. Fx fremstillede man datidens pilespidser, kaldet tværpile, af flækker eller mindre afspaltninger af flintesten. Tværpile har ikke en spids æg, som vi kender det fra pilespidser, men derimod en skærende kant.

Figur 4. Flække fra udgravningen ved Strømmen.

Figur 5. Til venstre en pilespid fra udgravningen, en såkaldt tværpil, til højre en skitse af, hvordan tværpilen blev sat på pileskaftet. Det er altså den brede skarpe side mod højre (på venstre billede), der skal skære sig ind i byttedyret.

Det var netop pilespidserne fra udgravningen, der fortalte os, hvilken periode bopladsen stammede fra. Pilespidsernes form veksler over tid, på samme måde som tøjmode (dog meget langsommere). Tværpilene med helt ret æg blev fremstillet i den sidste del af jægerstenalderen, i den såkaldte Ertebøllekultur. Ertebøllekulturen er opkaldt efter en skaldyng eller køkkenmødding (se faktaboks til højre), der ligger mellem Løgstør og Hvalpsund. Tværpile med ret æg blev også fremstillet i bondestenalderen.

Størrelse og fremstillingsmåde for pilespidserne fra udgravningen ved Strømmen taler dog for, at de er fra Ertebøllekulturen.

Det meste af flinten havde en hvid farve. Den hvide farve kommer af, at flinten har ligget i saltvand. Som det ses på kortet figur 3, ligger bopladsen over stenalderhavets højeste vandstand, ud fra vores nuværende viden. Dog er beregninger af fortidens havniveauer forbundet med en vis usikkerhed, og bopladsen er så tæt på det anslåede vandspejl, at den godt kan have ligget direkte ved kysten.

Blandt redskaberne på pladsen fandt vi pilespidser og flækker, men ingen økser, som ellers er karakteristiske for periodens bopladser. Det kunne tyde på, at der er tale om en plads, hvor man ikke foretog træarbejde eller andre almindelige bopladsaktiviteter. Derimod kunne det være en plads, hvor man er taget hen for at jage det vildt, der fandtes i de lave fjordnære områder, altså en jagtstation. Her har man forberedt sine jagtvåben, mens man afventede det rette tidspunkt for jagten, der måske primært har været rettet mod fugle.

Ertebøllekultur

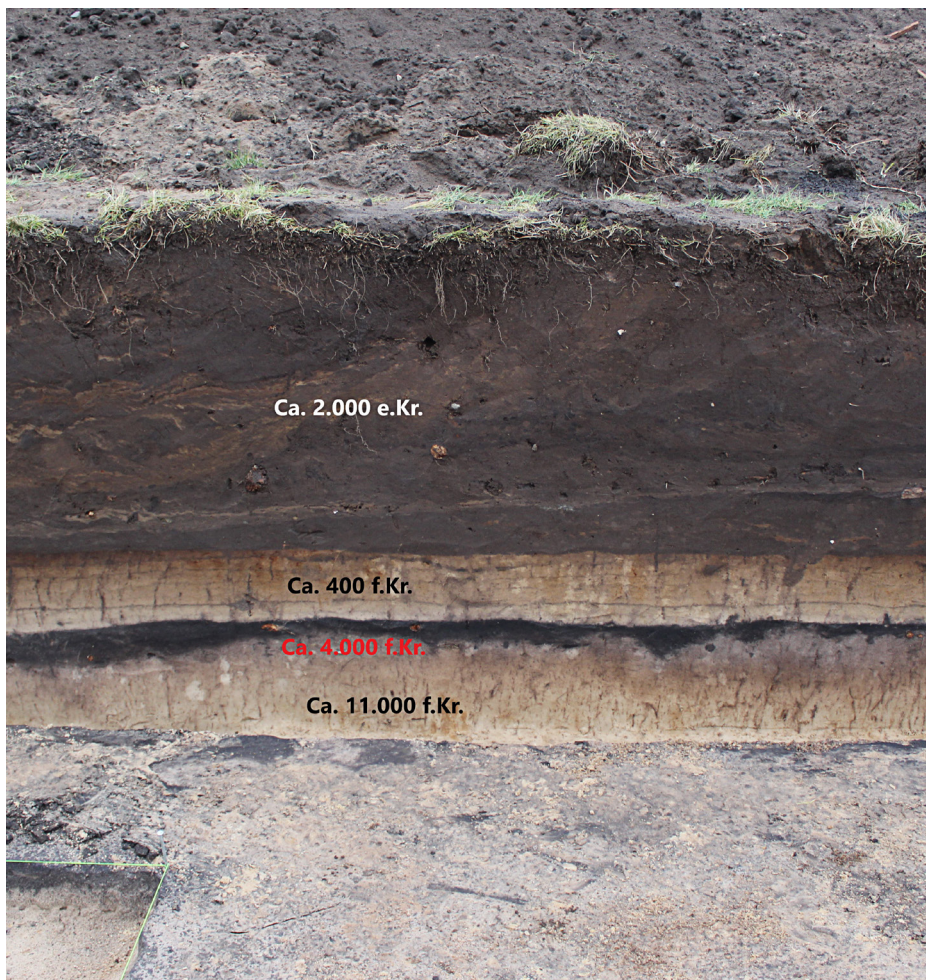
Ertebøllekulturen er særligt kendt for de specielle bopladser, der kaldes køkkenmøddinger. Det er store opkobninger af måltidsrester, særligt østersskaller. Nogle af køkkenmøddingerne blev brugt i mere end 1000 år. De steder i landet, hvor der ikke var gode muligheder for at finde østers, virker bopladserne dog noget mindre.

Der kendes flere grave fra Ertebøllekulturen. Gravgaver og udsmykning viser at de troede på et efterliv.

I Ertebøllekulturen boede de hovedsageligt langs kysterne, men i den senere del af perioden flyttede de også ind i landets indre dele. I løbet af Ertebøllekulturen begyndte de syd for Danmark at omstille sig til landbrug. Importfund viser, at Ertebølle-jægerne havde gode kontakter til bønderne mod syd.

Ertebøllekulturens karakteristiske redskaber er tværpile og skiveøkser af flint. I løbet af Ertebøllekulturen begynder de at lave krukker og spækklamper af keramik.

Figur 6. Lagfølgen ved bopladsen ved Strømmen. Flintredskaberne blev fundet i det tynde mørke lag, men mest i det grå lag lige under.

I forbindelse med udgravningen blev sandlagt over og under bopladsfladen dateret. Det viste sig, at sandet under er en flyvesandsklit fra slutningen af sidste istid, ca. 11.000 f.Kr. Sandlaget oven over var noget yngre end vi troede under udgravningen, hvor vi antog, at det var aflejret under stenalderhavets højeste vandstand. Sandlaget dateres derimod til omkring 400 f.Kr., hvilket er den tidlige jernalder. Her har en ekstrem vejrbegebenhed ført sandet til stedet. Det kan være en stormflod, eller en storm, der har ført flyvesand med sig.

Sammenfatning og perspektivering

De store kystbopladser fra den sene jægerstenalder ved Limfjorden og andre steder i Danmark er et fænomen, som i arkæologiske kredse er kendt langt ud over landets grænser. Pga. usædvanligt gode bevaringsforhold ved vi meget om, hvad der blev spist, vi kender til deres både af udhulede træstammer, og de tilhørende årer, der blev dekoreret med geometriske mønstre.

Udgravningen ved Strømmen giver os et indblik i en type af plads, der ikke er så velkendt fra perioden, en jagtstation i lavt terræn, der af og til har været oversvømmet. På den måde kan udgravningen bidrage til fremtidig forskning i perioden.

Udgravningens resultater vil også bidrage til vores forståelse af dynamikkerne Limfjordens udvikling.

Hvis du vil vide mere

Som yderligere læsning kan anbefales følgende oversigtsværker.

Jensen, J. 2001. *Danmarks Oldtid, bind 1. Stenalder 13.000 f.Kr. – 2.000 f.Kr.*

Gyldendal

Udgravningsdata

Strømmen, Nr. Uttrup

- Nordjyske Museer jnr. ÅHM 7213
- Fund & Fortidsminder: 120607 sb 59, 62
- Slots- og Kulturstyrelsen jnr. 19/10947
- Bygherre: Kristensen Properties A/S
- Undersøgt areal: 357 m2
- Deltagere i udgravningen:
 - Museumsinspektør Karen Povlsen
 - Arkæolog Ina Thegen
- Dokumentationsmateriale (fund, fotos, opmålinger m.v.) opbevares på Aalborg Historiske Museum, Vang Mark 25, 9380 Vestbjerg